

## OTA-ONALARNING PEDAGOGIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIK YONDASHUV

*Xojimatova Gulshanoy Najmidin qizi*

*Andijon viloyati Baliqchi tumani*

*37- maktab psixologi*

**Annotatsiya:** ushbu maqolada ota-onalarning pedagogik madaniyatini shakllantirishda psixologik yondashuvning oʻrni, zarurati va samaradorligi yoritilgan. Ota-onalarning oʻz farzandlari tarbiyasidagi roli, pedagogik bilim va koʻnikmalar darajasining oila muhitiga taʼsiri tahlil qilingan. Shuningdek, bolalar bilan samarali muloqot, emotsional jihatdan sogʻlom muhit yaratish, oilaviy nizolarni psixologik vositalar orqali yumshatish kabi muhim jihatlari tahlil etiladi. Maqolada psixologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodlar va tavsiyalar asosida ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish yoʻllari koʻrsatib oʻtiladi.

**Kalit soʻzlar:** pedagogik madaniyat, ota-ona, psixologik yondashuv, oilaviy tarbiya, bolalar psixologiyasi, muloqot, emotsional muhit.

Zamonaviy taʼlim jarayonida bola shaxsini har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda oila muhitining ahamiyati beqiyosdir. Ota-onalar – bolaning ilk ijtimoiylashuv manbai, ilk psixologik va axloqiy bilimlarni singdiruvchi asosiy shaxslar sanaladi. Shuning uchun ham, bolani tarbiyalashda davlat va jamiyat qanchalik muhim rol oʻynasa, oila, xususan ota-onalarning pedagogik savodxonligi va madaniyati shuncha ahamiyatlidir<sup>1</sup>. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlar maʼnaviyatini yuksaltirish va ularning boʻsh vaqtini mazmunli tashkil etish boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi qarorida ham yoshlar tarbiyasida oila va jamiyat hamkorligining ahamiyati alohida taʼkidlangan. Bugungi kunda jamiyatda yuzaga kelayotgan axloqiy-insoniy inqirozlar, yoshlar oʻrtasidagi ijtimoiy muammolar aksariyat hollarda oiladagi notoʻgʻri tarbiya uslublaridan kelib chiqadi.

Shu sababli ota-onalarni pedagogik va psixologik jihatdan tayyorlash, ularda farzand ruhiyatini toʻgʻri tushunish, zamonaviy tarbiya usullarini ongli qoʻllay olish koʻnikmasini shakllantirish – zamon talabi hisoblanadi.

Pedagogik madaniyat — bu ota-onaning pedagogik bilimga ega boʻlishi, tarbiya jarayonida ongli yondashuvi, bolani shaxs sifatida tan olishi, uning emotsional va psixologik holatini inobatga olgan holda tarbiyaviy usullarni qoʻllashi demakdir.

<sup>1</sup> Xudoyberdiyeva Gʻ. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

Hozirgi kunda bolalarda kuzatilayotgan muammolar — psixologik bosim, ijtimoiy-muloqotda qiyinchiliklar, o‘ziga bo‘lgan ishonchsizlik, zo‘ravonlikka moyillik — ko‘pincha oiladagi noto‘g‘ri tarbiya, sovuqqonlik yoki haddan tashqari qat’iylik natijasidir. Shuningdek, ta’lim muassasalari, maktabgacha ta’lim tashkilotlari, psixologlar va pedagoglar hamkorligida ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirishga qaratilgan tizimli faoliyatni yo‘lga qo‘yish zarur<sup>2</sup>. Bunda psixologik diagnostika, maslahatlar, amaliy seminar-treninglar, oilaviy psixoprofilaktika va boshqa shakllar samarali hisoblanadi. Ota-onalarning pedagogik madaniyatini shakllantirishda psixologik yondashuvni qo‘llash, avvalo ularning farzandlar bilan bo‘lgan munosabatlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Psixologik jihatdan sog‘lom oilada voyaga yetayotgan bola o‘zini qadrlaydi, muammolarni hal qilishda faollik ko‘rsatadi va o‘z fikrini bemalol ifoda eta oladi. Bunday bolalar mustaqil, ijtimoiy faol, muloqotga ochiq bo‘ladi.

Psixologik yondashuv ota-onalarda quyidagi jihatlarni shakllantiradi:

- Bolaning emotsional holatini tushunish va his qilish qobiliyati;
- Muloqot davomida quloq solish, empatiya qilish;
- Tarbiya jarayonida individual yondashuvni yo‘lga qo‘yish;
- Konfliktli vaziyatlarda konstruktiv yondashuvni tanlash.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik bilimlarga ega bo‘lgan ota-onalar farzandlari bilan tenglik asosida, hurmatga asoslangan munosabatni yo‘lga qo‘yadi. Ular jazolashdan ko‘ra tushuntirish, qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish usullariga ko‘proq murojaat qilishadi. Bunda bolalarning ruhiy holati izdan chiqmaydi, balki sog‘lom rivojlanadi.

Psixologik yondashuvni amaliyotga tadbiiq etishda quyidagi shakllar samarali hisoblanadi:

- Psixologik seminar-treninglar va amaliy mashg‘ulotlar;
- Oilaviy psixologik maslahatlar (konsultatsiyalar);
- Interaktiv o‘yinlar, rolli mashg‘ulotlar orqali emotsional kompetensiyani oshirish;
- Ota-onalar uchun mo‘ljallangan psixopedagogik qo‘llanmalar.

Ota-onalar bilan olib boriladigan bunday ishlar nafaqat pedagogik madaniyatni, balki oilaviy muhitning psixologik iqlimini ham yaxshilaydi.

Tarbiya uslublari va psixologik yondashuv. Ota-onalar tomonidan qo‘llaniladigan tarbiya uslublari quyidagicha farqlanadi:

- **Avtoritar (qat’iy) uslub:** bolaning shaxsiy fikrini tan olmaydi, faqat intizomga urg‘u beriladi;

---

<sup>2</sup> Karimova Z. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.

• **Liberal (bo'sh qo'yuvchi) uslub:** nazorat past, erkinlik ko'p, natijada bolada mas'uliyatsizlik shakllanadi;

• **Demokratik (muvozanatli) uslub:** bolaga hurmat asosida yondashiladi, muloqotga tayyorlik, fikr almashish muhim.

Psixologik yondashuv, aynan, oxirgi uslubni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunda ota-onalar bolaning yoshiga, psixologik holatiga, temperamentiga qarab yondashadi.

#### **Psixologik treninglarning turlari:**

Ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirishda quyidagi psixologik treninglar foydali hisoblanadi:

- “Farzandim bilan til topishaman” mavzusidagi rolli o'yinlar;
- Konfliktli vaziyatlardan chiqish mashqlari;
- Ota-onalarning o'z emotsiyalarini boshqarish bo'yicha mashg'ulotlar;
- Bolaning ehtiyojlarini tushunishga qaratilgan treninglar;
- Muloqot madaniyatini oshirishga qaratilgan mini-lektsiyalar va muhokamalar.

Xulosa qilib aytganda, ota-onalarning pedagogik madaniyatini shakllantirishda psixologik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv farzand tarbiyasida muvozanatli, mehrga asoslangan va konstruktiv munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Psixologik yordam va maslahatlar ota-onalarning pedagogik saviyasini oshirish, ularning bolalar bilan sog'lom, samimiy muloqot olib borishlariga zamin yaratadi. Mazkur yo'nalishda tizimli yondashuv, pedagog va psixologlarning hamkorligi orqali oilaviy tarbiyaning sifati yanada oshadi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Xudoyberdiyeva G'. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
2. Karimova Z. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Jo'rayevna R. Sh. Ota-onalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlar. // Pedagogik mahorat, 2021.
4. Leontyev A. N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Pedagogika, 1975.
5. UNESCO. Family engagement in early childhood learning: A global perspective. – Paris, 2021.